

МЕТОДОЛОГІЯ. ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 94(477)“1920/1939”

© *Василь УХАЧ*

«ОДНОДЕННА» ДЕРЖАВА. ПОДІЇ В ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ, КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ ЯК ІСТОРІОГРАФІЧНА ПРОБЛЕМА (ВИБРАНІ АСПЕКТИ)

У статті здійснено сучасний історіографічний аналіз окремих наукових питань (періодизації, міжвоєнної національної політики Чехословаччини в краю, розвитку політичних партій Закарпаття, діяльності автономних урядів) історії Карпатсько-Української держави. Узагальнено інтерпретації науковців щодо значення проголошення незалежності Карпатської України. Визначено перелік питань, що потребують подальших наукових досліджень.

Ключові слова: *Підкарпатська Русь, Карпатська Україна, політичні партії, автономні уряди, періодизація, сучасна історіографія.*

Вітчизняна історіографія відчуває на собі відбиток непростих, суперечливих трансформаційних процесів, у яких перебуває українське суспільство впродовж усіх років незалежності. Останнє десятиліття є особливо плідним щодо пошуку теоретико-методологічних підходів, окреслення проблемних, кризових явищ та пошуку пріоритетних (в контексті сучасних європейських напрямів історієписання) шляхів подальшого розвитку.

З постановням незалежної України, попри розмови про демократію і реформи, не відбулося (на думку Л. Зашкільняка, було збережено й «удосконалено») реформування інфраструктури гуманітарного знання. Львівський історіограф наголошує, що нині в Україні «реалізована версія «нормативної» історії України, або її канон» з усіма властивими їй характеристиками (однобічним етноцентризмом, героїкою, ідеалізацією всього українського), що з наукового погляду не витримує ніякої критики, а з громадянського – породжує конфлікт історичної пам'яті населення різних регіонів України [1]. Українська історіографія й надалі розвивається в канві позитивізму, а визначальними принципами оцінювання та характеристики суспільних процесів та явищ залишаються україноцентризм і національно-патріотична глорифікація минувшини [2, 47]. Водночас, на думку інших фахівців-істориків, формування сучасної «національної» історіографії (україноцентризм є першою і визначальною її

рису) не є ознакою периферійності чи навіть містечковості й хуторянства. «Національна» історіографія, зазначає О. Лисенко, – «це продукт не чієїсь спланованої, політично інспірованої акції, а закономірний результат органічного розвитку суспільства, що прагне пізнати себе, збагнути і простежити систему координат, у якій воно рухалося і продовжує жити, визначати власні джерела і ресурси, здатність до спротиву, конкуренції чи експансії» [3, 7 – 8].

Історична доля сучасного Закарпатського краю є складною і тернистою (врахувати хоча б її тисячолітнє перебування під гнітом Угорщини), а тому цілком очевидною є суперечлива, неоднозначна оцінка розвитку краю в сучасній історіографії [4].

Переконані, що системний, об'єктивний аналіз теми неможливий без розкриття тісно взаємопов'язаних аспектів, які активно досліджуються вітчизняними істориками: 1) особливостей історико-правового становища Закарпаття після Першої світової війни та зусиль українців краю в процесах національної самоідентифікації та соборизації; 2) впливу зовнішньополітичних факторів на внутрішньополітичний стан краю; 3) особливостей розвитку Закарпаття у складі Чехословаччини та еволюції державно-правового статусу краю в контексті кризи міжвоєнної європейської Версальської системи (Мюнхенська змова, Віденські арбітражі); 4) специфіки формування політичної міжвоєнної палітри Закарпаття, аналізу ідеологічно-програмних постулатів, з огляду державотворчих процесів у краю; 5) політики автономних урядів А. Бродія та А. Волошина; 6) формування, генезису, боротьби Карпатської Січі та ролі українських націоналістів у розбудові Карпатсько-Української держави; б) проголошення незалежності Карпатської України та її значення для розгортання наступних етапів українського національно-визвольного руху [5].

Метою статті є сучасний історіографічний дискурс подій (окремих наукових проблем) у Підкарпатській Русі, Карпатській Україні. Заявлена мета зумовлює постановку низки дослідницьких завдань, а саме: здійснити спробу періодизації вивчення сучасною українською історіографією Закарпатського регіону; проаналізувати інтерпретації істориками національної політики Чехословаччини в Підкарпатській Русі в міжвоєнний період та період чехословацької кризи; висвітлити бачення фахівцями розвитку політичних партій Закарпаття в умовах багатопартійності; розкрити особливості діяльності автономних урядів Підкарпатської Русі; узагальнити позиції істориків у питанні проголошення незалежності, значення Карпатсько-Української держави для подальшого розгортання національно-визвольної боротьби.

Історіографію Карпатської України доцільно розділити на два періоди: 1) 1989 – 2008 рр. – характерними рисами цього періоду було те, що історія Карпатської України «писалася-відтворювалася у ключі такої собі героїчної думи, в агіографічній тональності» [6]. Це етап активного нагромадження емпіричної бази, перегляду окремих положень радянської історіографії, передруку діаспорних праць, видання мемуарної літератури (праці В. Гренджі-Донського, С. Росохи,

Ю. Химинця, В. Шандора, А. Штефана та ін.), перших збірників джерел, активізації наукових форумів, інституціалізації досліджень Карпатсько-Української держави, низки дисертаційних досліджень, перших ґрунтовних й узагальнюючих праць; 2) з 2009 р. – до сьогодні [7; 8; 9; 10; 11; 12]. З одного боку, він характеризується подальшим дослідженням виокремлених у першому етапі напрямів; з іншого (і це було визначальною подією) – відзначення 70-річчя Карпатської України на загальнодержавному рівні. Президентський Указ В. Ющенка від 12 березня 2008 р. передбачав розробку Кабінетом Міністрів, академічними науковими установами (Інститутом історії України, Інститутом національної пам'яті України) плану заходів, зокрема: активізацію наукових досліджень про національно-визвольний рух, підготовку та публікацію тематичних збірок документів, наукових праць, монографій; проведення представницьких міжнародних наукових форумів з активізацією співпраці вітчизняних істориків із зарубіжними колегами; організацію та проведення науковими, культурними закладами тематичних заходів; встановлення пам'ятних знаків та меморіальних дощок, створення документальних фільмів; пропагування ювілейних подій на міжнародному рівні [13, 4]. 9 квітня 2015 р. Президент України П. Порошенко підписав Закон «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» [14], який визнає органи Карпатської України (Підкарпатської Русі), Сейм Карпатської України, уряд Карпатської України, міністерства Карпатської України, місцеві органи влади Карпатської України, Президента Карпатської України (ч. 5, ст. 1) борцями за незалежність України у ХХ столітті.

За роки незалежності відбулася інституціоналізація досліджень різних напрямів історії Закарпаття. Є підстави говорити, що першість у дослідженні всього спектру наукових проблем належить історикам Ужгородського національного університету – кафедрам історії України, нової й новітньої історії та історіографії. Проблематика Карпатсько-Української держави стала своєрідною науковою «вотчиною» для цілої плеяди закарпатських істориків, таких-як М. Болдижар, М. Вегеш, В. Гиря, Р. Офіцинський, М. Рекіта, Ю. Славик, С. Федак, В. Фенич, П. Фенич, В. Худанич та ін. [15]. Свій доробок у дослідження Закарпатського краю внесли фахівці Науково-дослідного інституту Карпатознавства, Закарпатського регіонального центру соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України, наукових академічних установ, зокрема Інституту історії НАН України (праці С. Віднянського) [16, 96 – 102; 17].

Є підстави стверджувати, що за всі роки незалежності, незважаючи на очевидний дослідницький прорив, говорити про ґрунтовний історіографічний дискурс сучасною українською історіографією комплексу заявленої наукової проблеми Закарпатського краю не доводиться. З-поміж історіографічних праць, що претендують на системний аналіз, слід виділити дослідження І. Мищака, який проаналізував праці сучасних істориків про Закарпаття напередодні Другої світової війни, хоч обмежився хронологічними рамками дослідження –

періодом 1938 – 1939 рр. Водночас він недостатньо проаналізував цілий пласт новітніх історичних праць [18]. Проблемі відродження українства на Закарпатті в 1918 – 1939 рр. присвячена історіографічна розвідка Т. Марценюк. Авторка аргументовано зазначає, що в дослідженнях сучасних істориків першого десятиліття незалежної України зроблено наголос на те, що «етнічна, культурна, релігійна єдність закарпатських русинів з українцями на протилежному боці Карпат стала вирішальним чинником у процесі їхньої політичної самоідентифікації», а становлення Карпатсько-Української держави в 1938 р. було «кінцем шляху від підкарпатських русинів до закарпатських українців» [19]. Історіографічні здобутки вітчизняних та зарубіжних учених у висвітленні проблем етнічної ідентифікації русинів карпатського регіону в ХІХ – на початку ХХ ст. аналізує П. Забродський [20, 146 – 147, 151]. Історик вказує на слабку наукову розробку питання карпатських русинів не тільки у вітчизняному, але і в західному слов'янознавстві, констатує той факт, що науковці ще далекі від розуміння етнічної ідентичності східнослов'янського населення Карпатського регіону [21, 210 – 223]. Стану і здобуткам сучасної української історіографії про місце й роль Карпатської України в передвоєнних міжнародних відносинах присвятила свою працю дослідниця Н. Васирина [22]. У докторській дисертації М. Вегеша було підсумовано досягнення української історіографії у дослідженні Закарпатського краю першого десятиліття незалежної України. Ключовою тематикою більшості праць, опублікованих в 1990-х рр. (дослідження М. Болдичара, В. Ганчеча, І. Грінчака, В. Лемака, І. Попа, Р. Офіцинського, В. Худанича, О. Хланти та ін.), стали питання, присвячені внутрішньополітичному становищу краю [23, 30; 24, 30]. Переважання дослідницьких симпатій аналізу внутрішньополітичного становища Закарпаття не означало нехтування проблематики міжнародної політики краю [25]. На нашу думку, у період 2000 – 2015 рр. увага науковців була сфокусована переважно на взаємовпливі, місці карпатсько-українського фактора в політиці європейських держав, особливо в період міжвоєнної кризи Версальсько-Вашингтонської системи [26].

На думку вітчизняних істориків О. Богіва, М. Вегеша, М. Мандрика, ступінь зацікавленості українським питанням європейськими країнами залежав від ролі, яку відігравав Карпатський регіон у переформатуванні Версальської системи на користь основного європейського арбітра, яким у кінці 1930-х рр. стала Німеччина та її потенційні союзники Угорщина та Румунія, а «політична доля Карпатсько-Української держави у період 1938 – 1939 рр. була не лише окремою складовою чехословацької передвоєнної кризи, але й важливим об'єктом міжнародних відносин» [27, 326].

Вітчизняні вчені (І. Адамчук, П. Гай-Нижник, Ю. Ладжун, М. Макар, І. Мацелюх, І. Репін, П. Черник) значну увагу приділили дослідженню національної політики Чехословаччини в Підкарпатській Русі, і особливо у період чехословацької кризи (І. Богів, М. Вегеш, С. Віднянський, М. Мандрик,

Ю. Ладжун, І. Репін, Н. Романишин) [28, 162 – 171; 29, 25 – 42; 30, 89 – 97; 31, 75 – 79; 32; 33; 34; 35, 22; 36, 186 – 208; 37, 592; 38; 39, 89 – 97; 40; 41, 141 – 148].

С. Віднянський вказує на кардинальні геополітичні зміни на Європейському континенті, які принесла Перша світова війна, пов'язані з процесами національної самоідентифікації колишніх народів Габсбурзької монархії. Правове оформлення входження Закарпаття до міжвоєнної Чехословаччини, по-перше, де-юре надавало краю автономні права; по-друге, конституційно закріплювало механізм вільного розвитку нацменшин; по-третє, давало надію, що конституційно закріплений політичний режим сприятиме політизації та соціальній структуризації закарпатського суспільства [42, 283, 294]. Історик об'єктивно наголошує (і ця позиція є спільною для багатьох дослідників краю. – Авт.), що становище Закарпаття в міжвоєнний період у складі ЧСР з погляду можливостей національного розвитку було найкращим з-поміж українських земель, проте цілком обґрунтовано зазначає, що «замість конституційно узаконеного самоврядування, у Закарпатті на практиці в 1920-х рр. почалося запровадження централізованої, адміністративної системи управління» [43; 44, 294].

Факт появи автономної Карпатсько-Української держави і перспектив спрямування її незалежності (розгляд окремими політичними силами Карпатської України як «українського П'ємонт») «стали чутливим збудником вияву суперечливих інтересів держав Європи щодо українських теренів» [45]. Варто погодитися з висновками істориків О. Геленка, Є. Камінського, М. Кірсенка, І. Репіна та ін., що напередодні Другої світової війни «Захід був байдужим до України» [46, 484]. Берлін і Москва вбачали в ній лише плацдарм і джерело ресурсів.

У контексті характеристики міжвоєнного періоду статусу Карпатської України у складі Чехословаччини певну увагу історики приділяли розвитку українських політичних партій Закарпаття в умовах багатопартійності, місцю національного питання в їхніх програмних положеннях, особливостям виборчої системи [47; 48; 49]. Науковці Л. Цубов, Т. Піковська та Н. Греченюк вказують на певні відмінності, особливості політичної структуризації Закарпаття в міжвоєнний період порівняно з іншими українськими землями. Л. Цубов називає процес створення політичних організацій на Закарпатті дещо хаотичним, наголошуючи на характерній рисі, яка простежуватиметься впродовж міжвоєнного двадцятиріччя – «групування в політичні партії за національною ознакою» [50]. Із середини 1930-х рр. через сильний русофільський спротив проблема пошуку шляхів консолідації українських політичних партій стане одним із пріоритетних напрямів їхньої діяльності [51]. Проукраїнські закарпатські політичні партії демонструватимуть одностайність у перешкоджанні агресивним спробам сусідів Карпатської України – чехізації та русифікації краю [52].

У контексті дослідження окресленої проблеми сучасні українські автори А. Бродій, В. Гиря, М. Вегеш, С. Віднянський, Д. Васирина та Р. Офіцинський із

позицій об'єктивності намагаються висвітлити діяльність автономних урядів Підкарпатської Русі. Фахівці справедливо вказують на зволікання празьким урядом виконання своїх обіцянок щодо надання автономії Підкарпатській Русі (в офіційних празьких колах живучою залишалася теза про «недозрілість» закарпатців до самостійного життя), на розігрування центральною владою карти розрізненості політичних сил краю і постійного протистояння українського та русофільського напрямів; на наростання чехословацької кризи 1938 р.; на активізацію сусідів ЧСР у вирішенні питання автономії Підкарпатської Русі у власних зовнішньополітичних цілях [53; 54]. Усе це привело Чехословаччину на шлях федерації (7 жовтня 1938 р. відбулося призначення автономного уряду Словаччини, а 11 жовтня 1938 р. – уряду Підкарпатської Русі), а також спричинило різновекторні зовнішньополітичні орієнтації у середовищі закарпатських автономних сил [55; 56].

Перший незалежний уряд А. Бродія проіснував всього 15 днів (від 11 до 26 жовтня 1938 р., провівши лише три засідання) і, як вважають фахівці С. Віднянський, М. Вегеш, І. Мищак, Р. Офіцинський, П. Гай-Нижник, був компромісним (4 русофіли і 2 українці) і реально відображав співвідношення двох головних політичних напрямів краю – русофільського та українського [57, 25 – 42; 58; 59]. На думку Р. Офіцинського, Прага погодилася на призначення прем'єром проугорського А. Бродія – компромісної фігури – діючого депутата Чехословацького парламенту, лідера Автономного землеробського союзу. Ним легко було маніпулювати (компромату вистачало), він був вразливим, а це надавало офіційній Празі додаткових козирів «слухняності» прем'єра Підкарпатської Русі [60]. М. Вегеш, В. Гиря та І. Король наголошують на тому, що уряд А. Бродія пройшов своєрідну еволюцію від відстоювання рівності Підкарпатського краю в складі Чехословацької федерації до проугорської орієнтації [61]. Історики М. Вегеш, М. Делегат, О. Довганич, І. Мищак, П. Гай-Нижник та Р. Офіцинський вказують на таємну проугорську політику А. Бродія (був угорським агентом під псевдонімом «Берталон»), соратником якого був С. Фенцик. Слушною є думка дослідників про те, що першому автономному уряду А. Бродія так і не вдалося взяти під контроль та змінити на краще політичну та соціально-економічну ситуацію в Підкарпатській Русі.

Аналізуючи діяльність нового уряду на чолі з А. Волошиним, історики цілком об'єктивно наголошують на вразливих моментах його політики: по-перше, виразно український характер прем'єра та його уряду; по-друге, невдоволення Чехословацького центрального уряду політикою А. Волошина, спрямованою на українізацію краю, активною співпрацею з емігрантами та представниками української діаспори, що приїхали в Чехословаччину; по-третє, ігнорування такими впливовими рухами в краю, як русофільський та русинофільський, що автоматично перетворювало останніх на серйозну опозицію та послаблювало уряд; по-четверте, пронімецька орієнтація та активна підтримка ідеї «українського П'ємонту»; по-п'яте, складна зовнішньополітична

ситуація (діяльність угорських терористів, антиукраїнська пропаганда, рішення Віденського арбітражу) [62]. Усі ці чинники виступали знаряддям впливу на внутрішньополітичне становище краю і змушували його керманичів на певні згортання демократичних процесів [63, 120].

Концентрація урядом А. Волошина (з грудня 1938 р. – Авт.) зусиль на правотворчій діяльності сприяла створенню жорсткої вертикалі влади, а це вело до обмеження конституційних прав громадян, зокрема права на захист, що, на думку істориків С. Віднянського, Н. Василяни, свідчило про ознаки становлення авторитарного режиму в регіоні. Закарпатська дослідниця Н. Василяна зазначає, що прийняття урядом А. Волошина низки розпоряджень призвело до формування «ієрархічної структури виконавчої влади авторитарного типу» (розпорядження Хустського МВС від 24 грудня 1938 р.), до руйнування судової гілки влади; а також до організації концентраційного табору Думен. На нашу думку, об'єктивним є висновок М. Вегеша, що створення думенського табору поблизу Рахова, – символічний акт у порівнянні з нацистськими та сталінськими таборами, де катували і масово вбивали людей. У Думені документально не засвідчено жодного вбивства (розпорядження Президії Підкарпатської Русі № 24/38 від 18 листопада 1938 р., наказ А. Волошина від 20 листопада 1938 р.). Також невдоволення викликало виселення неугодних та порушення прав національних меншин; введення цензури на газети і журнали, закриття русофільських антиукраїнських видань та товариств; розпуск політичних партій [64, 122 – 123; 65].

На нашу думку, вищевикладені аргументи необхідно враховувати при оцінці результатів виборів до Сейму (12 лютого 1939 р.) Карпатської України з беззаперечною перемогою УНО (92,4 %, 243 832 голоси). Фахівці-історики висловлюють діаметрально протилежні оцінки виборів до Сейму Карпатської України – «вибори пройшли в спокійній атмосфері» (П. Магочій), «на задовільному рівні без значних порушень, а їх наслідки можна вважати достовірними» (М. Вегеш), «вибори перетворилися у відвертий політичний фарс», а «їх результати – фальсифіковані» (М. Болдичар) [66]. С. Віднянський вважає останні твердження недостатньо обґрунтованими та коректними, а головним результатом виборів стало схвалення українців Закарпаття курсу прем'єра А. Волошина на «утвердження національної державності» [67].

Загалом у вітчизняній історіографії відомі обґрунтовані висновки – попри успіхи в політичній площині та потуги до консолідованої, конструктивної, дієвої державотворчої роботи, програма уряду А. Волошина в частині соціально-економічного, культурного будівництва не була реалізована [68, 81 – 90].

Узагальнимо наукові позиції істориків у питанні проголошення незалежності, значення Карпатської України для наступних етапів національно-визвольної боротьби: по-перше, проголошення незалежності Карпатської України не було результатом задалегідь чітко спланованої акції. Акт проголошення був «лише вимушеним кроком та похідною», «результатом спонтанного і

стихійного характеру» внаслідок змін у Європі (перегляду Версальської системи, кризи Чехословацької федерації, проголошення незалежності Словаччини тощо) [69, 327; 70]. Заслугує на увагу висновок вітчизняних істориків О. Богіва, М. Мандрика, Р. Офіцинського про те, що доречніше застосовувати термін проголошення самостійності Карпатської України, оскільки жодна країна цього не визнала. Не бракує і гострих критичних оцінок. Так, І. Іванченко зазначає, що проголошення незалежності Карпатської України було «політичним, а не юридичним актом», а тому з «правової точки зору не може бути й мови про суверенну Карпатську Україну» [71, 357]. На нашу думку, автор тенденційно визначає новий статус Карпатської України, називаючи її «маріонетковою державою», адже «акт став гідною відповіддю на державно-правовий вакуум, що виник після ліквідації Чехо-Словацької Республіки», зрештою, її проголошення відбулося легітимно [72; 73]. Доцільно підкреслити, що нетривалість існування Карпатсько-Української держави пояснюється нерозв'язаністю української проблеми в міжнародних відносинах наприкінці 1930-х рр., що й перетворило її на розмінну монету в політичній грі провідних європейських держав; по-друге, карпатсько-українське питання впродовж 1938 – 1939 рр. було не лише окремим елементом чехословацької передвоєнної кризи, а й важливим об'єктом міжнародних відносин; по-третє, події в Карпатсько-Українській державі суттєво вплинули на актуалізацію загальноукраїнської проблеми, вселили надію та надали динамічності діяльності течіям українського національно-визвольного руху; по-четверте, ліквідація Карпатсько-Української держави розглядається в сучасній вітчизняній історіографії як результат складної геополітичної гри Німеччини, СРСР, Польщі, які не були зацікавлені в існуванні Української держави, своєрідного «українського П'ємонту», джерела українського національного руху за незалежність; по-п'яте, українські історики аргументовано доходять висновку про Карпатсько-Українську державу як «пролог» і «провісницю соборної, суверенної Української держави», другий після визвольних змагань 1917 – 1920-х рр. етап національно-визвольної боротьби за суверенну Українську державу [74; 75; 76]. «Прецедент правонаступництва держави й фермент відродження давали підставу сподіванням на майбутнє за сприятливих обставин» [77, 484]. Проголошення незалежності Карпатської України було «кульмінаційною точкою українського національного відродження на Закарпатті ... кінцем шляху від підкарпатських русинів до закарпатських українців» [78].

Отже, за роки незалежності сучасна історіографія Карпатської України зробила суттєвий прорив у комплексному об'єктивному дослідженні особливостей суспільно-політичного, економічного й культурного розвитку Закарпатського краю.

Проведений історіографічний аналіз дозволяє виокремити і низку наукових питань, які вимагають подальших дослідницьких пошуків.

Потребує детального вивчення питання політичної структуризації українських політичних партій в умовах чехословацької багатопартійності; соціально-демографічний та державно-правовий аналіз подій після падіння Карпатської України (оскільки основна увага історіографії сконцентрована на національно-політичних аспектах); дослідження Карпатської Січі в площині міжнародного права; детального вивчення потребують угорські та польські репресії, насамперед проти активних учасників національно-визвольної боротьби на Закарпатті; біографістики видатних діячів Карпатсько-Української держави; студій з історії повсякденності закарпатського краю; продовження праці над систематизованим виданням джерельної бази з історії Закарпаття.

Джерела та література:

1. Зашкільняк Л. Замітки про сучасну українську історіографію. / Л. Зашкільняк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/85568/2-Zashkylniak.pdf?sequence=1>.
2. Великочий В. Сучасна українська історіографія ЗУНР: здобутки, проблеми, перспективи (до 95-чя ЗУНР) / В. Великочий // Галичина. – 2014. – № 25 – 26. – С. 40 – 50.
3. Лисенко О. Деякі тенденції сучасної вітчизняної історіографії Другої світової війни / О. Лисенко // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2013. – Вип. 1. – С. 7 – 17.
4. Марценюк Р. Історіографія відродження українства на Закарпатті в 1918 – 1939 роках / Р. Марценюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
5. Ринажевський Б.М. Становлення національної державності в Закарпатті (1918 – 1939 рр.): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Б.М. Ринажевський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
6. Федак С. Героїка, трагедія і уроки Карпатської України / С. Федак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7dniv.info/publications/40562-gerojika-tragediya-i-uroki-karpat-koji-ukrajini.html>.
7. Довганич О., Паикуй З., Троян М. Закарпаття в роки війни. – Ужгород, 1990.
8. Мищак І. Закарпаття напередодні Другої світової війни у працях сучасних українських істориків. / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.
9. Вегеш М.М. Карпатська Україна. Документи і факти. / М. Вегеш. – Ужгород: «Карпати», 2004. – 432 с.; Вегеш М. Джерельна база історії Карпатської України / М.М. Вегеш, О.Д. Довганич, В.І. Худанич // Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / Під ред. М.М. Вегеша. – Ужгород: «Карпати», 2002. – С. 14 – 45 та ін.
10. Августин Волошин як український державник, педагог і релігійник: матеріали Всеукраїнської наук. конф., присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства, Патріархія української греко-католицької церкви; упоряд. В.І. Сергійчук. – К. : Прецедент, 2004. – 148 с.; Вегеш М. Карпатська Україна в 1938 – 1939 роках: еволюція оцінок / М. Вегеш // Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і

- Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша половина 90-х років ХХ ст.): Матеріали міжнар. наук. конф. (26 – 27 вересня 1996 р., м. Ужгород). – Ужгород, 1997. – С. 96 – 102 та ін.
11. Вегеш М.М. Закарпаття в контексті центральноєвропейської кризи напередодні Другої світової війни: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д. і. н. / М.М. Вегеш; Національна академія наук України, Інститут України. – Київ: [б. в.], 1998. – 30 с.; Буковський І. В. Утворення і діяльність військових формувань Карпатської України (1938 – 1939): автореф. дис. канд. іст. наук: 20.02.22 / І.В. Буковський; Національний у-тет «Львівська політехніка». – Л., 2004. – 17 с. та ін.
 12. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: Матеріали до історії суспільно-політичних відносин: У 2-х ч. / М. Болдижар – Ужгород, 1993; Вегеш М.М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення: навч. посіб. / М.М. Вегеш, М.Ю. Токар, М. Басараб; Управління освіти і науки Закарпат. облдержадмін., Закарпат. ін-т. післядиплом. пед. освіти, Ужгород. нац. ун-т, Ф-т суспіл. наук. – Ужгород: Карпати, 2008. – 256 с.; Федака С.Д. Літопис Карпатської України / С.Д. Федака. – Ужгород: Гражда, 2013. – 136 с. та ін.
 13. Указ Президента України «Про відзначення 70-річчя подій, пов'язаних із проголошенням Карпатської України», від 12.03.2008 р. № 213/2008 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 56. – С. 4.
 14. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.org.ua/laws/show/314-19>.
 15. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: Матеріали до історії суспільно-політичних відносин. / М. Болдижар – Ужгород, 1996; Гиря В.І. Закарпаття та вплив угорського фактора на його політичний розвиток між двома світовими війнами (1918 – 1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук. 07.00.01 – історія України / В.І. Гиря. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiirbis_64.exe?...; Славик Ю.В. Репресії Угорського окупаційного режиму в Карпатській Україні (весна 1939 р.) / Ю.В. Славик // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія». – 2014. – Вип. 2 (33). – С. 40 – 50.
 16. Вегеш М. Карпатська Україна в 1938 – 1939 роках: еволюція оцінок / М. Вегеш // Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (др. пол. 80-х – п. пол. 90-х р. ХХ ст.): Мат-ли міжнар. наук. конф. (26 – 27 вересня 1996 р., м. Ужгород). – Ужгород, 1997. – С. 96 – 102.
 17. Віднянський С. Закарпаття – Підкарпатська Русь: від здобуття автономії до проголошення незалежної держави (до 70-річчя Карпатської України) / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>; Віднянський С. Закарпаття : від «землі без імені» до власної державності – Карпатської України. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
 18. Мищак І. Названа праця. / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.
 19. Марценюк Р. Названа праця. / Р. Марценюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
 20. Забродський М.П. Вітчизняна та зарубіжна історіографія про етнічну ідентичність русинів карпатського регіону у ХІХ – на початку ХХ ст. / М.П. Забродський // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2012. – Том 22. – С. 146-154.
 21. Баган О. Який народ живе за Карпатами? Теорія русинства в сучасності: націоналістичний, культурологічний і політичний аспекти. / О. Баган. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.universum.lviv.ua/archive/journal/2008/bahan_9.

- html; Крисаченко В., Дякова О. Політичне русинство. / В. Крисаченко, О. Дякова // Україна у світовій історії. – 2014. – № 3 (52). – С. 210 – 223.
22. Василина Н.Д. Про Карпатську Україну в міжнародних відносинах напередодні Другої світової війни: сучасна українська історіографія. / Н.Д. Василина. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kytiu.edu.ua/vtmv/v/03/vasylyna.htm>.
 23. Вегеш М.М. Названа праця. – 30 с.
 24. Там само. – 30 с.
 25. Вегеш М.М. Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918 – 1939) / М. Вегеш, С. Віднянський. – Київ – Ужгород: Національна Академія Наук України, Інститут історії України, Ужгородський державний університет, 1998. – 257 с. та ін.
 26. Адамчук І.Г. Визначення державно-територіального статусу Підкарпатської Русі після першої світової війни: аспекти політики та міжнародного права. / І.Г. Адамчук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». – 2007. – Том 20 (59). – № 1. – С. 162 – 162; Гай-Ныжнык П.П. Карпатская Украина в 1939 г. Как одна из «разменных монет» Мюнхенского договора / П.П. Гай-Ныжнык. Западная Белоруссия и Западная Украина в 1939 – 1941 гг.: люди, события, документы. – СПб.: АЛЕТЕЯ, 2011. – С. 25 – 42; Романишин Н. Карпатська Україна в політиці країн Заходу / Н. Романишин // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 1. – С. 141 – 148 та ін.
 27. Мандрик М. Український геополітичний чинник у зовнішньополітичній стратегії зарубіжних країн: історичний контекст (к. 1920-х – 1945 рр.): монографія / М. Мандрик. – К.; Чернівці: Книги-XXI століття, 2010. – 575 с.
 28. Адамчук І.Г. Названа праця. – С. 162 – 171.
 29. Гай-Ныжнык П.П. Названа праця. – С. 25 – 42.
 30. Ладжун Ю. Ю. Національна політика Чехословаччини в Підкарпатській Русі 1919 – 1923 років / Ю. Ю. Ладжун // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». – 2014. – Вип. 1 (32). – С. 89 – 97.
 31. Макар М.П. Перша світова війна і підкарпаторусинське питання (історико-територіальний аспект) / М.П. Макар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». – 2011. – Вип. 27. – С. 75 – 79.
 32. Мацелюх І. Правовий статус українського Закарпаття за конституційною Хартією Чехословацької республіки 29 лютого 1920 року / І. Мацелюх. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
 33. Репін І.В. Карпатська Україна в контексті Європейської політики. Плани Е. Бекеша та позиція Москви. 1939 – червень 1941 рр. / І.В. Репін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/27_4.pdf.
 34. Черник П. Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини ХХ ст. / П. Черник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [двосторонь http://vlp.com.ua/files/35_25.pdf](http://vlp.com.ua/files/35_25.pdf).
 35. Богів О.Я. Вплив карпатоукраїнського фактора на політику європейських країн у період чехословацької кризи (травень 1938 р. – березень 1939 р.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України / О.Я. Богів; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2003. – 22 с. та ін.
 36. Вегеш М. Карпатська Україна у міжнародних відносинах / М.М. Вегеш // Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / Під ред. М.М. Вегеша. – Ужгород: Карпати, 2002. – С. 186 – 208.

37. Національне питання в Україні ХХ – поч. ХХІ ст.: історичні нариси / [ред. рада: В.М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Даниленко та ін.: відп. ред. В.А. Смолій; авт. кол.: О.Г. Аркуша, В.Ф. Верстюк, С.В. Віднянський та ін.]. – Київ: Ніка-Центр, 2012. – 592 с.
38. Мандрик М.В. Названа праця. / М.В. Мандрик. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
39. Ладжун Ю.Ю. Названа праця. – С. 89 – 97.
40. Репін І.В. Названа праця. / І.В. Репін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/27_4.pdf.
41. Романишин Н. Названа праця. – С. 141 – 148.
42. Національне питання в Україні ХХ – поч. ХХІ ст.: історичні нариси. – 592 с.
43. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>.
44. Національне питання в Україні ХХ – поч. ХХІ ст.: історичні нариси. – 592 с.
45. Мандрик М.В. Названа праця. / М.В. Мандрик. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
46. Нариси з історії дипломатії України / О.І. Геленко, Є.Є. Каменський, М.В. Кірсенко та ін. під ред. В.А. Смолія. – Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.
47. Цубов Л. Від карпатської русі до Карпатської України / Л. Цубов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lvivacademy.com/...1/.../+Tsubov.pdf.
48. Піковська Т.В. Національне питання в програмах українських політичних партій першої Чехословацької республіки (1918 – 1938 рр.) / Т.В. Піковська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
49. Греченюк Н. Виборча система Підкарпатської Русі у міжвоєнний період. / Н. Греченюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
50. Цубов Л. Названа праця. / Л. Цубов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lvivacademy.com/...1/.../+Tsubov.pdf.
51. Піковська Т.В. Названа праця. / Т.В. Піковська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
52. Цубов Л. Названа праця. / Л. Цубов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lvivacademy.com/...1/.../+Tsubov.pdf.
53. Мищак І. Названа праця. / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.
54. Богів О.Я. Названа праця. / О.Я. Богів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
55. Офіцинський Р. Названа праця. / Р. Офіцинський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/03/15/117613/view_print/.
56. Богів О.Я. Названа праця. / О.Я. Богів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
57. Гай-Нижник П.П. Названа праця. – С. 25-42.
58. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
59. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...; Мищак І. Названа праця. / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.
60. Офіцинський Р. Названа праця. / Р. Офіцинський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/03/15/117613/view_print/.
61. Мищак І. Названа праця. / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13271/20-Mishchak.pdf?sequence=1>.

62. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
63. Василина Н.Д. Названа праця. – С. 120.
64. Там само. – С. 122 – 123.
65. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>.
66. Там само. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>
67. Там само. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/13.pdf>.
68. Береза Т.М. Особливості економічного розвитку Карпатської України / Т.М. Береза // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 1 (260). – С. 81-90.
69. Мандрик М. Названа праця. – 575 с.
70. Віднянський С. Названа праця. / С. Віднянський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
71. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. Корецького; Редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
72. Офіцинський Р. Названа праця. / Р. Офіцинський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/03/15/117613/view_print/187.
73. Федак С. Велич і трагедія Карпатської України – провісника руху Опору фашизму. / С. Федак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://golosukraine.com/publication/kultura/istoriya/23223-velicn-i-tragediya-karpatskoji-ukraini-provisnika/>.
74. Марущенко О. Основні тенденції сучасної історіографії Другої світової війни / О. Марущенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/4.pdf>.
75. Там само. / О. Марущенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/4.pdf>.
76. Вегеш М. М. Названа праця. – 30 с.
77. Нариси з історії дипломатії України. Названа праця. – 736 с.
78. Марценюк Р. Названа праця. / Р. Марценюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

© **Василий УХАЧ**

**«ОДНОДНЕВНОЕ» ГОСУДАРСТВО. СОБЫТИЯ
В ПОДКАРПАТСКОЙ РУСИ, КАРПАТСКОЙ УКРАИНЕ
КАК ИСТОРИОГРАФИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА
(ИЗБРАННЫЕ АСПЕКТЫ)**

В статье осуществлен современный историографический анализ отдельных научных вопросов (периодизации, межвоенной национальной политики Чехословакии, развития политических партий Закарпатья, деятельности автономных правительств) истории Карпатско-Украинского государства. Обобщены подходы ученых к вопросу значения провозглашения независимости Карпатской Украины. Определен перечень вопросов, требующих дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: Подкарпатская Русь, Карпатская Украина, политические партии, автономные правительства, периодизация, современная историография.

© **Vasyl UKHACH**

**«THE ONE-DAY» STATE. EVENTS IN SUBCARPATHIAN RUS,
CARPATHIAN UKRAINE AS A HISTORIOGRAPHICAL ISSUE
(SELECTED ASPECTS)**

In the article is made the modern historiographical analysis of individual scientific matters (periodization, interwar of the Czechoslovakia national policy in the region, political party development of Transcarpathia, action the autonomous governments) history of Carpatho-Ukrainian state. Overviewed approaches of the scientists in relation to value independence of Carpathian Ukraine. The list of issues that require further research was identified.

Keywords: Carpathian Ruthenia, Carpathian Ukraine, political parties, autonomous governments, periodization, modern historiography.